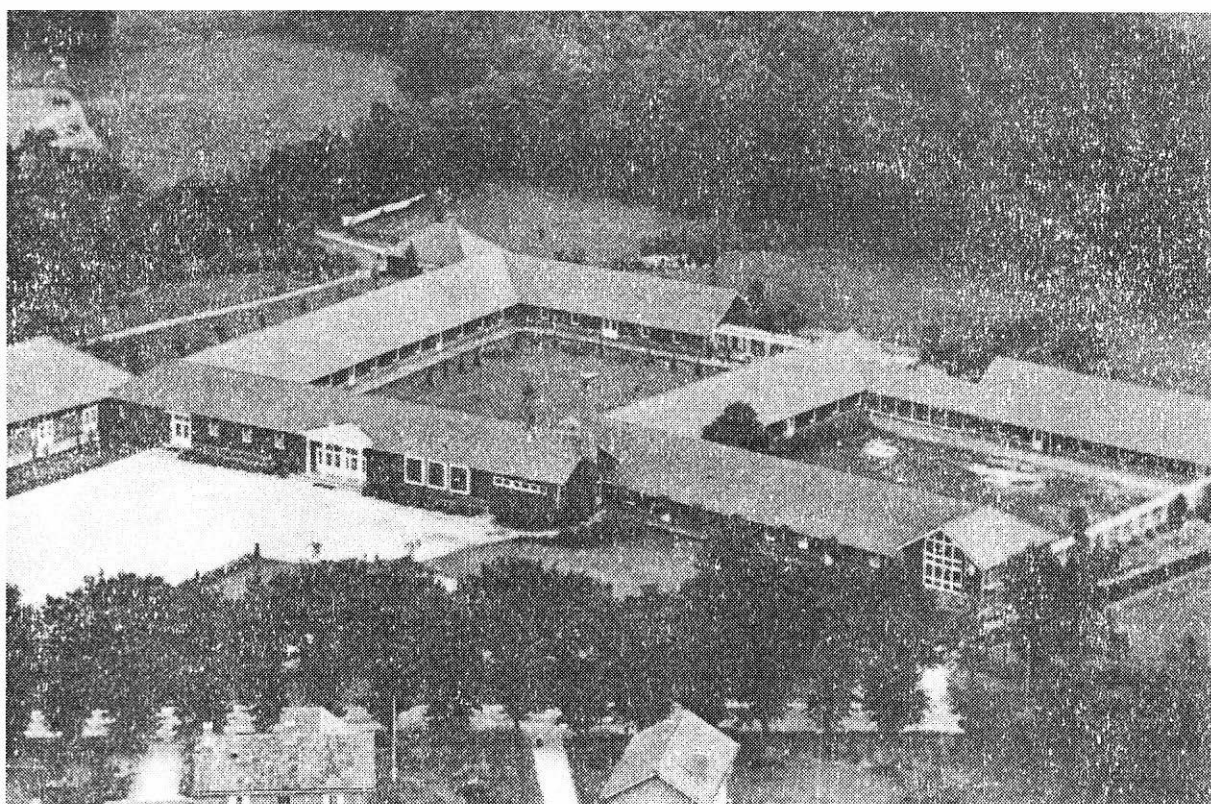

**Kroniek van de
Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe**

tiende jaargang, nummer 2
september 2001

SAMENSTELLING BESTUUR

P.M. Kraan, voorzitter
De Hietbrink 46
7824 XT Emmen
0591-622306

G. Waasdorp, secretaris
Westenesscherstraat 6
7811 AW Emmen
0591-617458

H. Jeurink
penningmeester
Laan v/h Kwekebos 229
7823 KE Emmen
0591-626728

G. H. J. Kolker
Havenstraat 87
7887 BM Erica
0591-302000

W. Visscher
Zijtak O. Z. 7
7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-551741

LIDMAATSCHAP

Het lidmaatschap bedraagt fl. 25,00 per jaar en voor huisgenoten fl. 10,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris.

Men ontvangt enkele keren per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd.

BANKRELATIE

Rekeningnummer 1044.68.815, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe,
Laan v/h Kwekebos 229, 7823 KE Emmen

PUBLIC RELATIONS

M. Nicolai, Willinkplein 169, 7811 NA Emmen. Telefoon: 0591-617891

TIJDSCHRIFT

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.

Redactie:

Minno Nicolai
Willinkplein 169
7811 NA Emmen
0591-617891

W. Visscher (eindredacteur)
Zijtak O. Z. 7
7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-551741

Gelieve eventuele kopij te zenden aan de eindredacteur, W. Visscher, Nieuw-Amsterdam.

REDAKTONEEL

Het was Dr. Sonnenschein, president van de regering van het Duitse land Osnabrück, die in 1930 in de krant als de 'Columbus van Emsland' werd aangeduid. Hij had met succes het toentertijd noodlijdende en hoofdzakelijk uit venen bestaande Emsland weten te ontsluiten en het daarmee een veelbelovende toekomst meegegeven. Zijn werk werd echter al spoedig overschaduwd door het opkomende spookbeeld van het nationaal socialisme. Tekenend is in dit opzicht dat in 1931 de vele honderden Zuidoost-Drentse veenarbeiders die toen in Emsland in de venen werkten rechtsomkeer maakten. Gevangen genomen tegenstanders van het nazi-regime en krijgsgevangenen zouden echter al spoedig hun plaatsen gaan innemen. Ze werden wel 'Moorsoldaten' genoemd. Barakken waar voordien veenarbeiders waren gehuisvest, werden toen voor deze dwangarbeiders in concentratiekampen getransformeerd. Sonnenschein was toen al door de nationaal socialisten afgezet. 'Wir sind die Moorsoldaten, und ziehen mit dem Spaten im Moor' zo begint een liedje uit die tijd. Over die nog weinig bekende, maar toch zo vlak bij ons vlak over de grens gelegen concentratiekampen schreef Pieter Albers een brochure in boekvorm. Hieronder zullen meer bijzonderheden volgen, terwijl Miny Hofsteenge, echtgenote van Henk Jeurink, op haar eigen wijze in de eigen taal de bewoners van deze kampen aan de vergetelheid ontrukkt. Tot slot geeft Herman Platzer ons nog een impressie hoe er vlak na de oorlog in het Schoonebeekse tegen deze kampen werd aangekeken en werd opgetreden. Van 1929 dateert het monument in de Emmer Dennen. Trientje Smid-Bosklopper en Wim Visscher geven hier nog een vervolg op het hierover al in de vorige aflevering verschenen artikel. Het monument herinnert aan de strijd die vroeger voor het behoud van de Emmer Dennen als natuurmonument werd gestreden. Negentig jaar geleden werd ons land getroffen door een ernstige uitbraak van de dierziekte Mond- en klauwzeer. Wim Visscher schrijft hierover en geeft aan hoe toen de bestrijding ervan in z'n werk ging en de gemeente Emmen toen door het oog van de naald kroop. Henk Jan Krikke voert ons terug naar de grijze oudheid waar Emmen in en rond 1672 werd geteisterd door door- en langstrekkende Munsterse troepen. Johan Withaar plaats ons weer in de tegenwoordige tijd met zijn uiteenzetting hoe Zuidoost Drenthe digitaal op de kaart kan worden gezet. Tot slot volgt nog een in memoriam van wijlen de heer I.Anders, waaraan wij veel te danken hebben gehad. Misschien inspireert dit gedichtje u tot het schrijven van een artikel(tje) voor onze Kroniek. Een verhaal van uzelf en niet van iemand anders! .

DE ECHO VAN DE MOORSOLDAOTEN

Wohin auch das Auge blicket,
Moor und Heide nur ringsum.
Vogelsang uns nicht erquicket.
Eichen stehen kahl und krumm.
Wir sind die Moorsoldaten.
Und ziehen mit dem Spaten
Ins Moor.

Hier in dieser öden Heide
ist das Lager aufgebaut.
Wo wir fern von jeder Freude.
Hinter Stacheldraht verstaute.
Wir sind die Moorsoldaten.
Und ziehen mit dem Spaten
Ins Moor.

Doch für uns gibt es keine Klagen,
Ewig kann's nicht Winter sein.
Einmal werden froh wir sagen:
Heimat, du bist wieder mein!
Dann ziehen die Moorsoldaten
Nicht mehr mit dem Spaten
Ins Moor.

Tot zo wied de eerste twee en het leste couplet van 'Wir sind die Moorsoldaten' Met de kale heide wordt het oetgestrekte Bourtanger veen andödt en met het kaamp, het concentratiekaamp Börgermoor, dat in 1933 as eerste inricht wuur, van de vieftien Emslandlager, die in de loop van de jaoren '30 bouwd wuren, in het gebied tussen Papenburg en Lingen, stoef an oeze grup.

Het is nog een droefgiestig laandschap. Leeghangende mistflarden zweeft boven mysterieuze moerassen en troebele dobben. Een gevuul van oeverloze verlaatenheid overvalt mij aaid as ik daar bin. Het is nog gien dichtbevolkte streek, maor veur zestig jaor was

het daar woest en wild en ledig. Een oetgelezen plek um dwars-liggers in op te bargaen, moet Hiltler en zien trawanten daacht hebben. Lager Börgermoor, Esterwegen, en Aschendorf wuren klaormaaft in 1933, -vlak naodat de Nazi's an de macht kwamen,- veur zogenaomde 'Volksschädige.' Doe de oorlog an de gang was, kwamen daar kriegsgevangenen bij, deserteurs, verzetslu en leger-moraalsaboeterende Wehrmachtsoldaoten.

De Rieksdagbraand gaf Hitler een reden um alle macht an zuch te trekken. Nog diezölfde nacht wuur de SA der op oet stuurd um politieke tegenstaanders in te reken. Socialisten, communisten, vrijdenkers, vakbondslu, intellectuelen, homo's en kuunstenaars wuren in de kraag grepen. 'd Aander dag wuur een noodwet ofkondigd. Dat muuk een ende an de democratische grondrechten en zörgde veur een juridische basis um politieke tegenstaanders onbeparkt vaast te holden, zunder dat der een rechter an te pas kwam. De gevangenen müssen het veen anmaken.

De umstaandigheden waaronder, muken helder, dat het eerste doel van de dwangarbeid, het oetschakeln van tegenstaanders was. Het veenwark gebeurde overal al met mesienen, maor zij wuren an de schup zet. Warken totdaj der bij deelvulen, under toezicht van bewakers, die beslist niet oetzöcht waren op heur zaachtaordige inbörst. Wolfgang Langhoff, een tenielspeuler oet Dusseldorf, kwam nao negen maond Börgermoor en veer maond concentratiekaamp Lichtenberg vrij en vluchtte hen Zwitserlaand, waar e zien kaampervarings opschreef in het boek met de titel: "Die Moorsoldaoten" Hij schreef under meer: "En aaid wor wij opjaagd en beschimpt...en ofraanseld, al naor gelang de behuufte en het humeur van de veedrievers." "Het Moorsoldaotenlied"

wuur in Lager Börgermoor schreven, deur Johann Essen en Wolfgang Langhoff en is ok non in Duutslaand nog aaid het lied van anti-facistische bewegens. In de periode 1933-1945 bint der naor schatting dartigdoezend lu umkommen in de Emslandlager.

De Emslandlager bint nog aal een voetnoot in de gruwelhistorie van het Daarde Riek en de lu daor, doet der het zwiegen toe. Net as de autoriteiten en politici probeert ze die zwarte bladziede oet de geschiedenis van heur streek vot te moffeln. Aj het daor over de vroggere concentratiekaampen hebt, weet ze nargens van. Aj in Papenburg de weg vraogt naor het Documentations und Informationszentrum Emslandlager (DIZ), kunt ze je niet wieder helpen. In 1981 wuur "Het Aktionscomité Emslager" op poten zet. Doel was het oprichten van een herinneringscentrum, waar de geschiedenis van de kaampen underzocht, verwarkt en teund wordt. Naost het ducmenteren en verwarken van het nationaal-socialistische verleden, zagen ze het ok as heur taak um in de weer te wezen met ant-democratische ontwikkelings en neofacistische gevaoren in dizze tied.

Nao de oorlog bint de mieste kaampen opdoekt. In Aschendorf is nog een park, dat veur de (zaachtaordige) bewakers anlegd is. In Neusustrum lig nog een meertie dat graven is deur de gevangenen. Wieder de begraafplaatsen, met massagraven. Gevangnissen op de plek van Kaamp Versen en kaamp Gross-Hesepe. Van Esterwegen is nog het mieste overbleven. Die Lagerstrasse, deur bomen umzeumd. Der staot non stienen barakken, die dienst doet as de opslagplaats veur -o, ironie het leger. In Aschendorf stiet nog het transformatorhoes, dat an het begun van alle kaampen stun.

Nao jaoren van stried waarin het DIZ het zun der een cent subsidie hef moeten doen, is de non in Papenburg an Wiek rechts 22 een permanente tentoonstelling. Op 8 mei wordt op de begraafplaats van het veurmaolige kaamp Esterwegen niet allèn het ende van de oorlog herdaacht, maor wordt ok stilstaon bij de tien doezenden slachtoffers van de Naziterreur in de Emslandlagers.

Miny Hofsteenge

OP AVONTUUR OVER DE GRENS

Het is inmiddels april 1945. De Duitsers zijn hier voor goed verdwenen en Nieuw-Schoonebeek komt even in een machtsvacuüm terecht. In dergelijke situaties gebeuren soms vreemde dingen. Hier uitte zich dat b.v. in een gang van vele Nieuw-Schoonebekers, zo mogelijk in colonne, naar de overkant van de grens.

Pastoor Streppel verwoordde dit verschijnsel als volgt:

'Intussen was er een ware plundertocht op gang gekomen van Nederlanders, die over de grens verschillende goederen trachtten te bemachtigen. Over de Almingsweg ging gedurende enkele dagen een grote menigte, om te halen wat van hun gading was. Ze eigenden zich toe, wat naar hun mening uit Holland was weggesleept als 'Liebesgaben.' Gelukkig kwam daaraan spoedig een einde'.

Wat was hier aan de hand?

De menigte trok naar naar het Lager Alexisdonk en nam daar uit de magazijnen en werkplaatsen weg wat men dacht te kunnen gebruiken. De buit was zeer divers, deze bestond o.m. uit grote rollen stof, gereedschappen, onderdelen van machines enz. Er was onder de 'bezoekers' ook een elektriciën, die de houbewerkingsmachines en andere elektromotoren vak

kundig afkoppelde, zodat deze losgesleuteld en afgevoerd kon worden. Voor het transport van de goederen had men een reeds beproefde oplossing gevonden.

Bij het kamp konden de spullen op lorries geladen worden en zo via een daar gelegen spoor-tje naar de openbare weg worden gebracht. Duitse boeren zorgden met paard en wagen voor verder transport. De boeren werden voor de keus gesteld, of paard en wagen uitlenen aan hun 'gasten', danwel zelf meegaan als voerman. De boeren wilden natuurlijk graag medewerking verlenen aan deze acties, vooral als het 'vriendelijk' gevraagd werd door een dreigende horde van een man of twaalf. Ze kozen er dan voor zelf mee te gaan, zo konden ze tenminste nog hun paard en wagen terug voeren.

We zien hierin eigenlijk een herhaling van de geschiedenis. Enkele dagen hiervoor, bij de massale uittocht van de Duitse troepen, zagen we ook veel boerenwagens met Duitse manschappen; deze paarden werden gemend door boeren uit Gelderland, die al dagen onderweg waren en op dezelfde wijze geronseld waren. Voorzover bekend zijn er bij acties vanuit Nieuw-Schoonebeek, behalve dat de boeren voor het transport moesten zorgen, geen particulieren aan Duitse zijde benadeeld.

Archief parochie Nieuw Schoonebeek

Herman Platzer

HET MONUMENT IN DE EMMERDENNEN II

In de vorige aflevering verscheen het eerste deel van het artikel van T. Smid-Bosklopper over het monument in de Emmerdennen. Hieronder zullen van de hand van dezelfde auteur nog enige behartenswaardige woorden, die in de vorige aflevering niet konden worden geplaatst, volgen. Zo u zult zien mag nu worden vastgesteld dat haar bespiegelingen tevens een hoog gehalte aan voorspellende werking hebben gehad. Inmiddels blijkt immers in het gemeentehuis enige ruimte voor V.V.V. activiteiten te zijn vrijgemaakt. Tevens kan uit de hierbij afgebeelde recente foto van het monument in de Emmer Dennen worden afgeleid dat het monument thans in de grondverf is gezet, vooruitlopend op een de algehele restauratie.

Monument in de Emmer Dennen

Allereerst volgt hier de vervolgttekst van het artikel van Smid-Bosklopper. Vervolgens zal daarop aansluitend door de co-auteur nog worden ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van dit monument. Alsook op de, tot nu toe onbekend gebleven, romantische waas uit de grijze oudheid, die deze gedenksteen blijkt te omgeven.

GEKIJF EN KRAKEEL

'Met veel gekijf en gekrakeel zijn al strijdend de idealen van de zeer verdienstelijke vereniging voor het vreemdelingenverkeer in de afgrond gestort. Terwijl er juist door Gedeputeerde Staten van Drenthe een groot geldbedrag (fl. 350.000,-) wordt beschikbaar gesteld om het cultuurtoerisme aan te jagen. Emmen, 'de parel van de Hondsrug', heeft reeds een jarenlange aantrekkingskracht voor het toerisme en de recreatie. Met het ruime wandelbos, de Emmer Dennen, aan de oostzijde, het uitgestrekte Valtherbos aan de noordkant en het beschermde dorpsgezicht met de fraaie authentieke van het oude dorp Westenesch met het nieuw aan te leggen Stadspark aan de zuidzijde.

Daarnaast komt er op de Noordbarger Es de nieuw uitbreiding van het Dierenpark. Hiertussen ligt het winkelcentrum en het bezienswaardige Noorder Dierenpark, de Emmer Zoo, waar het goed toeven is voor de recreanten en de inwoners.

Voor het nieuw te Assen bouwen 'Erfgoedhuis' geeft de provincie Drenthe ruim 1,4 miljoen gulden uit om dit op te kunnen starten. Hierin zal worden samengewerkt op het gebied van ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde omgeving, monumentenzorg, archeologie, museumbeleid, regionale geschiedenis en cultuurhistorie. Er liggen plannen voor projecten over hunebedden en de relatie met veen (o.m. het Van Gogh Huis te Nieuw Amsterdam/Veenoord).

V.V.V. FAKKEL

Geen draagvlak meer voor de V.V.V. Emmen? De rode lamp brandt. Werp de zondaars in het vagevuur opdat men gelouterd opnieuw kan beginnen. Zodat de goede strijd wordt gestreden voor de bevordering van het aanzien van de grootsheid en de schoonheid van deze omgeving. Houdt de fakkel brandende omhoog. Weest waakzaam, sluimert niet. Laat alle orga-

nisaties van cultuur, historie, recreatie en toerisme in samenwerking een sterk front vormen voor een krachtige en voortvarende vereniging ter bevordering van het vreemdelingenverkeer. Dit is nodig om een goede propaganda, promotie en presentatie te doen door middel van een vernieuwde sterke Regio-V.V.V. De door haar aan overheden, bedrijven, en andere marktpartijen op het gebied van recreatie, dagattracties, overnachtingfaciliteiten en festiviteiten te verlenen ondersteuning zal de gemeente Emmen zeer ten goede komen.

Niet alleen het onderhoud en de verzorging van straten, pleinen en plantsoenen is noodzakelijk. Ook de eerbiedwaardige monumenten van cultuur moeten worden beschermd.

EMMENS WEG

Door onoplettendheid is ons reeds het borstbeeld ontnomen bij de Landbouw Winterschool van de bekende Emmense landbouwleraar Willem Emmens, die zoveel voor de Z.O. Drentse landbouw heeft betekend. De monumentale Haddersbank is gesloopt. Laat mooie oude gevels van historische panden staan bij de vernieuwing en verbouwing van Emmen, zodat de geschiedenis zichtbaar bewaard blijft. Dan blijft Emmen een gezellige plaats met een grote aantrekkingskracht, waar het goed toeven is en de economie groeit en bloeit. Mede aan de stimulerende activiteiten van de V.V.V. is de ontwikkeling van Emmen te danken.

Op het oude verleden is de toekomst gebouwd. De bouwactiviteiten van grote objecten, woningen en winkels in het centrum van Emmen brengen schadelijke stoffen in het milieu. De ruime bosrijke omgeving absorbeert en zuivert veel van de giftige stoffen, waardoor de omgeving beter leefbaar blijft.

2% REGELING

Een aantal van de grote projectontwikkelingen in het centrum van Emmen en omgeving, die de laatste tijd uitgevoerd worden, vallen onder de regeling waarbij 2 % van de bouwkosten besteed moet worden aan kunst. Laat van dat geld eerst eens het V.V.V. monument in het bos grondig herstellen en/of de Haddersbank weer in volle glorie herstellen enz. ‘

GESCHIEDENIS VAN HET BOS MET MONUMENT.

ZANDVERSTUIVINGEN

Om de groei van de vele zandverstuivingen ten noordoosten van Emmen te beteugelen werden deze gronden na 1823 door de eigenaren - de markegenoten van Emmen en Westenesch - met grove dennen bezaaid. In het midden er van vond men het ‘edderbossien’ van kreupelhout. Hoewel er veel hout voor de verkoop werd gekapt, werd de daardoor ontstane kaalslag weer door nieuwe opslag aangevuld. Hierdoor ontstond een prachtig natuurmonument. Omdat het eigenlijke bos door de houtkappingen en onvoldoende nieuwe aanplant verloren dreigde te gaan, werd in 1907 de N.V. de Emmer Dennen opgericht. Het bestuur slaagde er met veel moeite in de vele tientallen over het gehele land verspreide mede-eigenaren op te sporen en te bewegen van hun aandeel in het bos en grond tegen taxatieprijs afstand te doen. Deze gronden werden daarop uiteindelijk in de N.V. ingebracht. Dit laatste vond plaats bij notariële akte d.d. 19-2-1910 ten overstaan van de notaris H.J. Oosting te Emmen.

BOSCULTUUR MAATSCHAPPIJ

De volledige naam van de vennootschap Emmer Dennen luidde: N.V. Maatschappij tot het in cultuur brengen en houden van gronden in de gemeente Emmen en het verkopen als

bouwterrein te Emmen. De eerste directie van de vennootschap werd gevormd door: Jan Meijering, voorzitter, Roelof Ijken, Berend Horing, Hendrikus Haasken Hadders en Kars Strating. Later werd dit bestuur nog aangevuld met: Mans Schirring, Jan Schirring, Hendrik Wiggers, Koert Kooiker en Luchien Strating. Door het bos aan te planten en te verzorgen aan de hand van de adviezen van de Nederlands Heide Mij werd het bos tot een waardevol bezit gemaakt voor de veertig aandeelhouders. In samenwerking met de V.V.V. werden er tevens een aantal wandelpaden door het bos aangelegd en enkele banken geplaatst. Hierdoor ontstond er een voor toeristen aantrekkelijk bos. Helaas werd er als gevolg van de extreem hoge houtprijzen tijdens de eerste wereldoorlog het derde gedeelte van het bos als kaphout verkocht.

KOEPELDAK

Ook de fijne hoge dennen ‘die daar met hun koepeldak van wuivend groen nabij de hunebedden als wachters rond het monument der oudheid hebben gestaan’ werden toen geveld. Dit tot groot verdriet van menig natuurliefhebber. Maar men vergat hierbij dat de N.V. natuurlijk allereerst een commercieel doel had en dat pas daarna ideële motieven, zoals het behoud van recreatieve en natuurmonumentale aspecten, aan de orde konden komen. Om te voorkomen dat het gehele bos werd gekapt werd in 1918 het bos, althans wat daarvan nog over was, opgekocht door Staats Bos Beheer. Het gekochte terrein was toen ongeveer 234 hectaren groot. Al spoedig werden de terreinen met nog andere uitgebreid, zodat deze in totaal al gauw meer dan duizend hectaren bedroegen. Hierdoor kon de status van boswachterij worden verkregen. Nadat nog verschillende gronden nog als bouwterreinen waren verkocht, werd de N.V. in 1921 geliquideerd (ontbonden).

Het bos de Emmer Dennen was toen nog ongeveer 280 hectaren groot.

HULDEBLIJK

Om de initiatiefnemers tot het behoud van het prachtige natuurmonument de Emmer Dennen te eren, wilde het bestuur van de V.V.V. te Emmen onder voorzitterschap van Warner ten Kate (schoonzoon van de eerste voorzitter van de N.V. J.Meijering) een blijvend huldeblijk oprichten.

Staats BosBeheer was toen al overgegaan tot het herbeplanten van de kaalgeslagen vlakten. In samenwerking met de V.V.V. werd ook in die tijd het Zandmeer verdiept, terwijl bovendien de omgeving van dit meer was beplant. Hierdoor was de omgeving van het meer tot een van de meest aantrekkelijke plekken in de Emmer Dennen geworden. Dit alles was niet mogelijk geweest als de N.V. de Emmer Dennen niet was opgericht. Om de oprichters en de bestuurders ervan te eren wilde de V.V.V. in het bos een eenvoudige gedenksteen oprichten.

OVALE STEEN

Het oud-bestuurslid de Emmer rijksveearts A.H.Steenbergen zorgde voor een geschikte steen. Deze was eigendom van zijn schoonfamilie, de landbouwers Zeubers, die te Westenesch woonde. Die steen had nl een ovale platte kant, welke als overbrugging van een sloot bij de boerderij had gediend. Rond deze oude zwervsteen hing al tijden een waas van romantiek. In vervlogen tijden zou deze in de grijze oudheid bewerkte steen een rituele functie hebben gehad. Een mooiere bestemming voor deze steen dan deze als overbrugging van de tijd en als monument voor de N.V de Emmer Dennen in het bos op te richten, kon dan ook niet licht worden bedacht. Op 15 november 1929 werd het monument onthuld. Toen het doek van het monument was afge-

trokken, viel de volgende inscriptie op de platte voorkant te lezen: HULDE AAN HET BESTUUR VAN DE N.V. DE EMMER DENNEN DAT IN 1910 HET INITIATIEF NAM TOT HET BEHOUD VAN ONS SCHOONE BOSCH. DE VEREENIGING TER BEVORDERING VAN HET VREEMDELINGENVERKEER TE EMMEN 1929. De heer ir F.W. Malsch, houtvester te Emmen, nam het gedenkteken namens Staats Bos Beheer graag in ontvangst, zo besloot de krant. Door het monument te aanvaarden heeft Staats Bos Beheer zich in het bezit ervan gesteld en was zij daarmee ook eigenaar geworden. Inmiddels heeft Staats Bos Beheer zich zoals een goede eigenaar betaamt aan het restaureren van het monument gezet. Zoals op bijgevoegde foto te zien staat het monument in de grondverf. Het 'vergeten' monument in de Emmer denne blijkt dus een diepere historische betekenis te hebben dan tot nu toe wel werd verondersteld. Zij verdient, ook vanwege die bijzondere oude kundige betekenis, meer aandacht, b.v. in samenhang met de hunebedden. Dat dit artikel ook moge dienen voor een beter begrip omtrent het hoe en waarom van dit monument.

Tr.Smid-Bosklopper en Wim Visscher

EEN RAMP DIE 90 JAAR GELEDEN AAN EMMEN VOORBIJ GING

MKZ

Precies negentig jaren geleden werd Nederland geteisterd door een zware uitbraak van de ernstige dierziekte mond- en klauwzeer. Deze in begin februari 1911 uitgebroken ziekte duurde toen ongeveer het hele jaar voort. Ze bezocht toen ongeveer 70.000 boerderijen waarvan in enkele honderden gevallen de gehele veestapel werd 'geruimd'. De ziekte was ontstaan in Denemarken en had zich vóór Oost-Duitsland in een razend snel tempo

westelijke richting verspreid. Al gauw overschreed ze de Nederlands-Duitse grens. Het eerste geval in Nederland deed zich op 1 februari voor op een boerderij nabij het Zuidlimburgse Sittard. Om verdere besmetting te voorkomen werd het besmet verklaarde gebied toen onmiddellijk door soldaten afgezet. Dit kon echter niet verhinderen dat ook in andere Limburgse plaatsen gevallen van besmetting werden gemeld.

VERBRAND

Ook in Gelderland, Noordbrabant, Drenthe en Groningen vertoonde zich het virus. Het eerste geval in Drenthe betrof een uitbraak op 11 februari op het kleine landbouwbedrijf van Willem Jeurig te Wilhelmsoord, nabij Nieuw Amsterdam. Onmiddellijk werden hier de nodige maatregelen getroffen om een verspreiding van de gevreesde ziekte te voorkomen. Op zaterdag 12 februari werden de besmette dieren, zijnde 2 melkkoeien, een pink, een kalf, twee varkens, alsmede de verdachte dieren - twee varkens en 10 geiten - onteigend. Diezelfde middag nog werden ze onder het toezien van de Rijksveearts afgemaakt en verbrand, terwijl de stallen toen geheel werden ontsmet. De Emmer Courant d.d. 15-2-1911 die van een en ander melding maakte, besloot met de wens 'dat het te hopen zou zijn, dat het bij één geval in de gemeente beperkt zou blijven'. Men vermoedde dat de ziekte vanuit het aangrenzende Duitse Emsland naar Wilhelmsoord was overgewaaid/gebracht. In die tijd kende men het de werkwijze van het zg 'preventief ruimen' nog niet. Het opruimen van vee bleef slechts beperkt tot de boerderij waar de besmetting zich voordeed. De veehouder bij wie het zich voordeed werd overigens wel door de overheid schadeloos gesteld. Wel gold hierbij de voorwaarde dat het besmette geval zo spoedig mogelijk bij de burgemeester moest

zijn gemeld. Hield men het 'stil' dan betekende dit ingeval van het uitsterven van het grootste deel dan wel van de gehele veestapel voor de betreffende veehouder een zeer grote schade-post.

ZUIVELFABRIEK

Gelukkig bleef het hier bij dit ene geval. Deze gelukkige omstandigheid werd wel toegeschreven aan de werkwijze van de zuivelfabriek van Noordbargen, waar Jeurig de melk afleverde. Deze fabriek placht namelijk de melk tot een hogere graad van verhitting te brengen dan dit bij de andere Drentse zuivelfabrieken het geval was. Hierdoor zou het virus dat in de melk zou zitten gedood zijn. Zoals gezegd zouden nieuwe gevallen zich in de gemeente Emmen niet meer voordoen. Niettemin bleef uit voorzorg het verbod van veetransport en het houden van veemarkten en openbare verkopen tot 6 maart gehandhaafd. Bijna zou de genoemde opheffing van het vervoersverbod nog weer ongedaan zijn gemaakt.

VERDACHT

Juist toen die opheffing namelijk was afgekondigd, werden er bij de landbouwer H. Nijhof te Bargermeer enkele verdachte gevallen geconstateerd. Na deskundig onderzoek bleek het hier echter niet om de gevreesde ziekte te gaan. De Emmer markt die toen juist zou worden gehouden kon toen dan ook gewoon doorgaan. Het verbod van im- en export bleef echter onverkort van kracht. Dat dit sommige mensen niet verhinderde om daar toch toe over te gaan blijkt uit de aanhouding door grenswachters op 18 april 1911 van de weduwe B. uit Emmer-Compascuum, die een varken uit Lindloh de grens had over gebracht.

Het bos de Emmer Dennen was toen nog ongeveer 280 hectaren groot.

HULDEBLIJK

Om de initiatiefnemers tot het behoud van het prachtige natuurmonument de Emmer Dennen te eren, wilde het bestuur van de V.V.V. te Emmen onder voorzitterschap van Warner ten Kate (schoonzoon van de eerste voorzitter van de N.V. J.Meijering) een blijvend huldeblijk oprichten.

Staats BosBeheer was toen al overgegaan tot het herbeplanten van de kaalgeslagen vlakten. In samenwerking met de V.V.V. werd ook in die tijd het Zandmeer verdiept, terwijl bovendien de omgeving van dit meer was beplant. Hierdoor was de omgeving van het meer tot een van de meest aantrekkelijke plekken in de Emmer Dennen geworden. Dit alles was niet mogelijk geweest als de N.V. de Emmer Dennen niet was opgericht. Om de oprichters en de bestuurders ervan te eren wilde de V.V.V. in het bos een eenvoudige gedenksteen oprichten.

OVALE STEEN

Het oud-bestuurslid de Emmer rijksveearts A.H.Steenbergen zorgde voor een geschikte steen. Deze was eigendom van zijn schoonfamilie, de landbouwers Zeubers, die te Westenesch woonde. Die steen had nl een ovale platte kant, welke als overbrugging van een sloot bij de boerderij had gediend. Rond deze oude zwerfsteen hing al tijden een waas van romantiek. In vervlogen tijden zou deze in de grijze oudheid bewerkte steen een rituele functie hebben gehad. Een mooiere bestemming voor deze steen dan deze als overbrugging van de tijd en als monument voor de N.V. de Emmer Dennen in het bos op te richten, kon dan ook niet licht worden bedacht. Op 15 november 1929 werd het monument onthuld. Toen het doek van het monument was afge-

trokken, viel de volgende inscriptie op de platte voorkant te lezen: HULDE AAN HET BESTUUR VAN DE N.V. DE EMMER DENNEN DAT IN 1910 HET INITIATIEF NAM TOT HET BEHOUD VAN ONS SCHOONE BOSCH. DE VEREENIGING TER BEVORDERING VAN HET VREEMDELINGENVERKEER TE EMMEN 1929. De heer ir F.W. Malsch, houtvester te Emmen, nam het gedenkteken namens Staats Bos Beheer graag in ontvangst, zo besloot de krant. Door het monument te aanvaarden heeft Staats Bos Beheer zich in het bezit ervan gesteld en was zij daarmee ook eigenaar geworden. Inmiddels heeft Staats Bos Beheer zich zoals een goed eigenaar betaamt aan het restaureren van het monument gezet. Zoals op bijgevoegde foto is te zien staat het monument in de grondverf. Het 'vergeten' monument in de Emmer dennen blijkt dus een diepere historische betekenis te hebben dan tot nu toe wel werd verondersteld. Zij verdient, ook vanwege die bijzondere oudkundige betekenis, meer aandacht, b.v. in samenhang met de hunebedden. Dat dit artikel ook moge dienen voor een beter begrip omtrent het hoe en waarom van dit monument.

Tr.Smid-Bosklopper en Wim Visscher

EEN RAMP DIE 90 JAAR GELEDEN AAN EMMEN VOORBIJ GING

MKZ

Precies negentig jaren geleden werd Nederland geteisterd door een zware uitbraak van de ernstige dierziekte mond- en klauwzeer. Deze in begin februari 1911 uitgebroken ziekte duurde toen ongeveer het hele jaar voort. Zij bezocht toen ongeveer 70.000 boerderijen, waarvan in enkele honderden gevallen de gehele veestapel werd 'geruimd'. De ziekte was ontstaan in Denemarken en had zich via Oost-Duitsland in een razend snel tempo in

westelijke richting verspreid. Al gauw overschreed ze de Nederlands-Duitse grens. Het eerste geval in Nederland deed zich op 1 februari voor op een boerderij nabij het Zuidlimburgse Sittard. Om verdere besmetting te voorkomen werd het besmet verklaarde gebied toen onmiddellijk door soldaten afgezet. Dit kon echter niet verhinderen dat ook in andere Limburgse plaatsen gevallen van besmetting werden gemeld.

VERBRAND

Ook in Gelderland, Noordbrabant, Drenthe en Groningen vertoonde zich het virus. Het eerste geval in Drenthe betrof een uitbraak op 11 februari op het kleine landbouwbedrijf van Willem Jeuring te Wilhelmsoord, nabij Nieuw Amsterdam. Onmiddellijk werden hier de nodige maatregelen getroffen om een verspreiding van de gevreesde ziekte te voorkomen. Op zaterdag 12 februari werden de besmette dieren, zijnde 2 melkkoeien, een pink, een kalf, twee varkens, alsmede de verdachte dieren - twee varkens en 10 geiten - onteigend. Diezelfde middag nog werden ze onder het toezien van de Rijksveearts afgemaakt en verbrand, terwijl de stallen toen geheel werden ontsmet. De Emmer Courant d.d. 15-2-1911 die van een en ander melding maakte, besloot met de wens 'dat het te hopen zou zijn, dat het bij één geval in de gemeente beperkt zou blijven'. Men vermoedde dat de ziekte vanuit het aangrenzende Duitse Emsland naar Wilhelmsoord was overgewaaid/gebracht. In die tijd kende men het de werkwijze van het zg 'preventief ruimen' nog niet. Het opruimen van vee bleef slechts beperkt tot de boerderij waar de besmetting zich voordeed. De veehouder bij wie het zich voordeed werd overigens wel door de overheid schadeloos gesteld. Wel gold hierbij de voorwaarde dat het besmette geval zo spoedig mogelijk bij de burgemeester moest

zijn gemeld. Hield men het 'stil' dan betekende dit ingeval van het uitsterven van het grootste deel dan wel van de gehele veestapel voor de betreffende veehouder een zeer grote schade-post.

ZUIVELFABRIEK

Gelukkig bleef het hier bij dit ene geval. Deze gelukkige omstandigheid werd wel toegeschreven aan de werkwijze van de zuivelfabriek van Noordbarge, waar Jeuring de melk afleverde. Deze fabriek placht namelijk de melk tot een hogere graad van verhitting te brengen dan dit bij de andere Drentse zuivelfabrieken het geval was. Hierdoor zou het virus dat in de melk zou zitten gedood zijn. Zoals gezegd zouden nieuwe gevallen zich in de gemeente Emmen niet meer voordoen. Niettemin bleef uit voorzorg het verbod van veetransport en het houden van veemarkten en openbare verkopen tot 6 maart gehandhaafd. Bijna zou de genoemde opheffing van het vervoersverbod nog weer ongedaan zijn gemaakt.

VERDACHT

Juist toen die opheffing namelijk was afgekondigd, werden er bij de landbouwer H. Nijhof te Bargermeer enkele verdachte gevallen geconstateerd. Na deskundig onderzoek bleek het hier echter niet om de gevreesde ziekte te gaan. De Emmer markt die toen juist zou worden gehouden kon toen dan ook gewoon doorgaan. Het verbod van im- en export bleef echter onverkort van kracht. Dat dit sommige mensen niet verhinderde om daar toch toe over te gaan blijkt uit de aanhouding door grenswachters op 18 april 1911 van de weduwe B. uit Emmer-Compascuum, die een varken uit Lindloh de grens had over gebracht.

COMITÉ'S

Ongeveer gelijktijdig met de gemeente Emmen was ook de Groningse gemeente Aduard tot besmet gebied verklaard. Er deden zich behalve in de gemeente Aduard ook ernstige uitbraken voor in de gemeenten Vries en Haren en in Noorddijk. Ook in Friesland, te Appelscha, bleek de ziekte te heersen en wel in de stallen van A.W. van der Sluis. Vele honderden runderen werden toen in die weken afgemaakt. Dit alles gaf ook toen aanleiding tot oprichting van comité's die zich ten doel stelden om 'het tongblaar lijdende vee niet langer te doen afmaken'. In de kranten verschenen toen ook advertenties waarbij huismiddeltjes werden aanbevolen om het aan het virus lijdende vee zelf te genezen. Kennelijk werd door het massale karakter van de ziekte het voorkomen van het virus lang niet meer in alle gevallen gemeld. Van zg 'preventief ruimen' dan wel inenten was in die tijd natuurlijk nog geen sprake.

REMEDIE

Als de beste remedie voor het behandelen van de ziekte werd toen in de Emmer Courant aanbevolen vooral vloeibaar voedsel en met name water dat lijnmeel bevatte, aan de het vee te voederen. Zoals gemeld bleef de gemeente Emmen, vermoedelijk als gevolg van de hoge graad van pasteurisatie van de melk dat jaar voor verdere nieuwe uitbraken gespaard. De aangrenzende gemeente Dalen ontkwam echter niet aan het virus. Al in april was het virus in de stal van de landbouwer J. Brinkman te Wachtum uitgebroken. Hier moesten 20 koeien worden afgemaakt. Later gevolgd door het weidebedrijf van B. Abbing, waar 29 stuks rundvee moest worden geslacht. Op 18 mei kwam daar nog een melding van een verdenking op het bedrijf van Hiddingh bij. Ook bij een aantal andere boerderijen werd hier in die tijd de ziekte geconstateerd. De Rijksvee-arts was voor

het slachten van de dieren toen dag en nacht in touw. Uiteindelijk bleek hij dit alleen niet meer aan te kunnen. Dit had tot gevolg dat er 114 koeien naar het slachthuis te Groningen moesten worden afgevoerd om daar te worden afgemaakt. Toch had Zuidoost Drenthe niet het meest aan de ziekte te lijden gehad. Uiteindelijk zou het Utrechts-Hollandse weidegebied de meeste slachtoffers tellen. In de gemeente Emmen bleef het gelukkig maar tot dat ene geval bij Jeuring beperkt.

Dit artikel is een bewerking van dat eerder in het mei nummer van het maandblad 'De Tweelingdorper' verscheen. Als bron hebben gediend artikelen in de Emmer Courant van resp. 15, 16 en 25-2-1911; 3 en 8-3-1911 en 18-4-1911.

Wim Visscher

EMMEN EN HET RAMPJAAR 1672

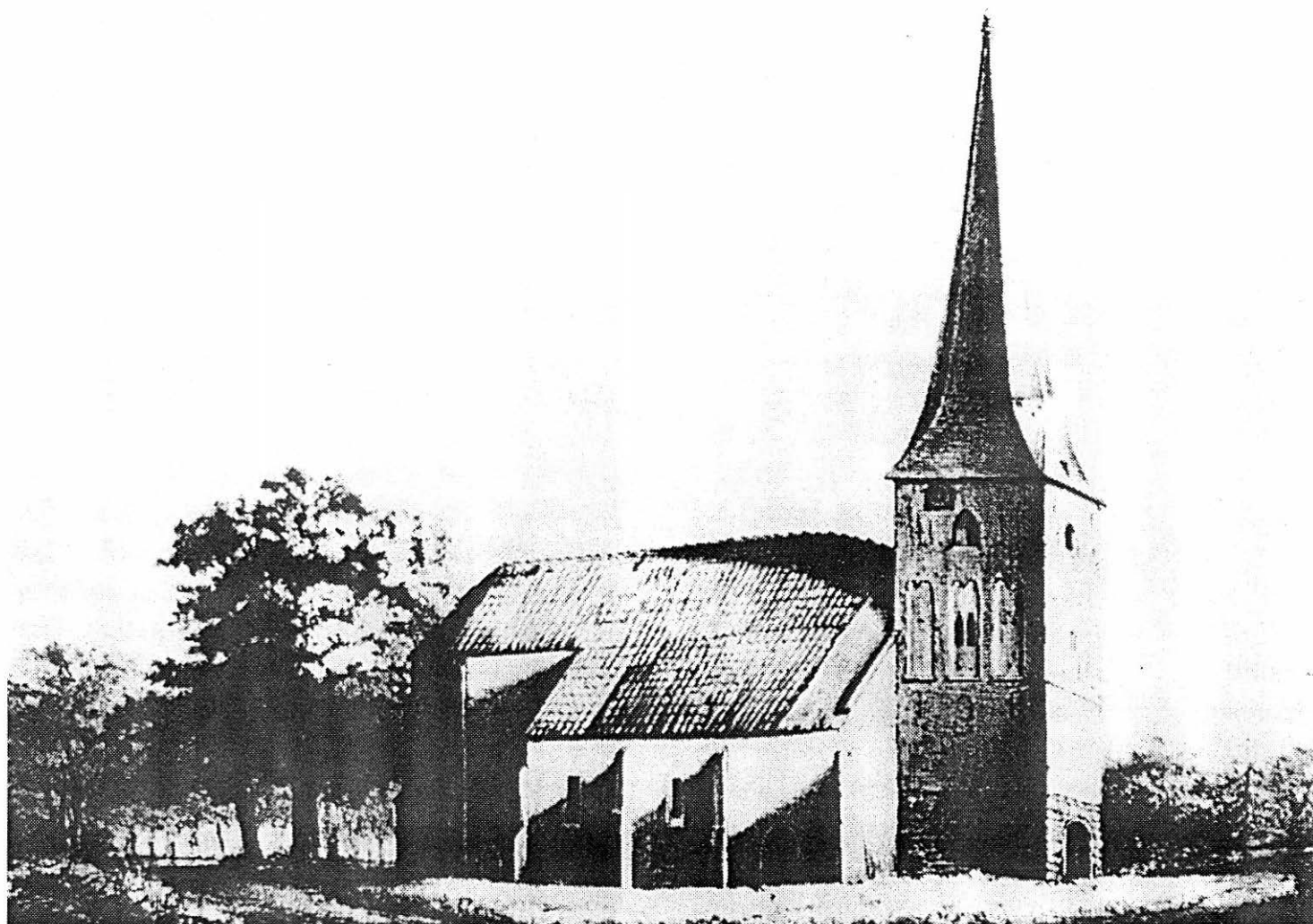
Emmen en de eerste Munsterse oorlog, het jaar 1666.

Het oosten van ons land heeft in de 17e eeuw twee Munsterse oorlogen gekend.

De eerste Munsterse oorlog was van 1665 - 1666. Het Munsterse leger heeft op 5 januari 1666 Vriezenveen bij Almelo overvallen, van het Staatse leger zijn daar toen 50 van de 400 soldaten omgekomen en 350 gevangen genomen, daarnaast werden nog paarden en is ook andere buit meegenomen. Enige tijd later is het "Huys te Gramsbergen" na 3 dagen beleg ingenomen (nt.1).

In dezelfde tijd heeft de Munsterse overste Walpot vanuit Meppen (Dld) het dorp Emmen overvallen. In Emmen waren 150 man voetvolk aan Staatse troepen aanwezig. Dit voetvolk in Staatse dienst en nog 100 boeren zijn toen

Nederlands Hervormde Kerk te Emmen, oorspronkelijk uit 1456 en gesloopt in 1855

overvallen, ze werden totaal verslagen. Er zijn daarbij 30 mannen omgekomen. Tot tweemaal toe heeft hopman Bootsman de aanvallen van de Munstersen afgeslagen, waarna hij en de Staatse manschappen zich in de kerk van Emmen moesten terugtrekken. Het mocht niet baten, de Munstersen braken door de kerkdeur naar binnen (nt.2). De kapitein, hopman Bootsman, en 50 a 60 man zijn gevangen genomen.

Men kan er wel vanuit gaan dat het hele dorp Emmen onder deze krijgshandelingen heeft geleden. Intussen gingen de oorlogshandelingen door tussen de Munstersen en de Staatse troepen (nt.3). Maar toch, op 17 april 1666 werd na een aantal weken onderhandelen de vrede

van Kleef gesloten en op 18 april ondertekend. Het eerste punt van de vrede van Kleef was: 'Daar zij eeuwige en vaste vrede willen, beloven de Hoogmogende heren der Staten van de Verenigde Nederlanden en de Hoogeerwaardige heer bisschop en vorst van Munster, dat zij elkaars voordeel zouden nabetrachten' (=bevorderen).

Helaas was het in het jaar 1672 alweer mis tussen de Nederlanden en Munster.

Emmen in het rampjaar 1672.

Het jaar 1672 staat bekend als het rampjaar (nt.4). Bekend is de uitdrukking: 'Radeloos, redeloos en reddeloos'. De regering is rade-

loos, het volk is redeloos en het land is redde-
loos (nt.5).

Op 1 juli van dat jaar heeft het leger van de bis-
schop Bommen Berend de vesting Coevorden
omsingeld; Bommen Berend had zijn hoofd-
kwartier in het "Huys ter Scheer". Na 10 dagen,
op 11 juli, moest de vesting Coevorden zich
overgeven. Overigens werd door de Coevorder
predikant ds Picardt de vesting Coevorder
beschreven als een van de allersterkste fortres-
sen.

Maar Bommen Berend zat niet stil, hij had zijn
zinnen gezet op heel noord-oost Nederland
gezet. Met zijn leger trok hij over de Hondsrug
naar de stad Groningen. De plaatsen die ze
onderweg tegenkwamen en waar het leger
doortrok kregen het zwaar te verduren. In
Dalen bijv. was de pastorie zodanig door de
Munstersen beschadigd en leeggeroofd, dat de
dominee en zijn vrouw naar Coevorden
moesten uitwijken, terwijl hun kinderen reeds
naar het toen nog veilige Groningen waren ver-
trokken (nt.6).

De Munstersen zijn verder getrokken naar het
noorden. Op 18 juli was het Munsterse leger bij
de vesting Bourtange. Men heeft de vesting
gepasseerd om verder te trekken, men was op
weg naar Groningen. Op 19 juli zijn ze bij
Groningen gekomen.

De stad Groningen was echter intussen door
Luitenant-Generaal Karel Rabenhaupt, baron
van Sucha, in de verdediging gebracht; de stad
wilde zich niet overgeven. Van 24 juli tot 28
augustus heeft het beleg van Groningen
geduurd, op 28 augustus heeft het Munsterse
leger onverrichter zake het beleg van de stad
moeten opheffen. Nog altijd viert men op 28
augustus het Gronings ontzet. Het Munsterse
leger heeft zich terug getrokken naar
Coevorden. Zowel bij de opmars naar het noor-
den, als de terugtocht passeerde het leger de
plaats Emmen. En net als andere plaatsen zal

Emmen last hebben gehad van plunderingen
van het doortrekkende Munsterse leger.

In het eind van het jaar 1672 trok een uit 1400
man bestaand leger onder leiding van kolonel
Van Eijbergen van Groningen naar Coevorden.
Op 27 december was het Staatse leger uit
Groningen vertrokken, de eerste dag was men
tot Gieten gekomen, de volgende dag was men
door de zware sneeuwval slechts tot net voorbij
Odoorn gekomen, op 29 december kwam het
leger door Emmen tot aan het plaatsje Erm. De
vesting Coevorden is op 30 december 1672
door de Staatse troepen onder bevel van de
genoemde kolonel Van Eijbergen heroverd. De
herovering van Coevorden is toen gelukt mede
door Mijndert van der Thijnen, overigens
ondanks verraad door twee dragonders. Het
Staatse leger had als herkenning een klein
bosje dubbelgevouwen stroo aan het hoofddek-
sel, het wachtwoord was 'Hollandia'.
Belangrijke informatie was verkregen door de
Coevorder schoolmeester Mijndert van der
Thijnen (nt.7).

Mijndert van der Thijnen is later, na 1674, tot
burgemeester van Coevorden benoemd. Karel
Rabenhaupt werd tot drost van Drenthe en
Coevorden benoemd, hij overleed in 1675 en is
in de kerk van Coevorden begraven.

*De Emmerschans ca. 1800 "Deze nieuwe schans verving
de oude uit ca. 1590*

Legers gaan langs- en door Emmen.

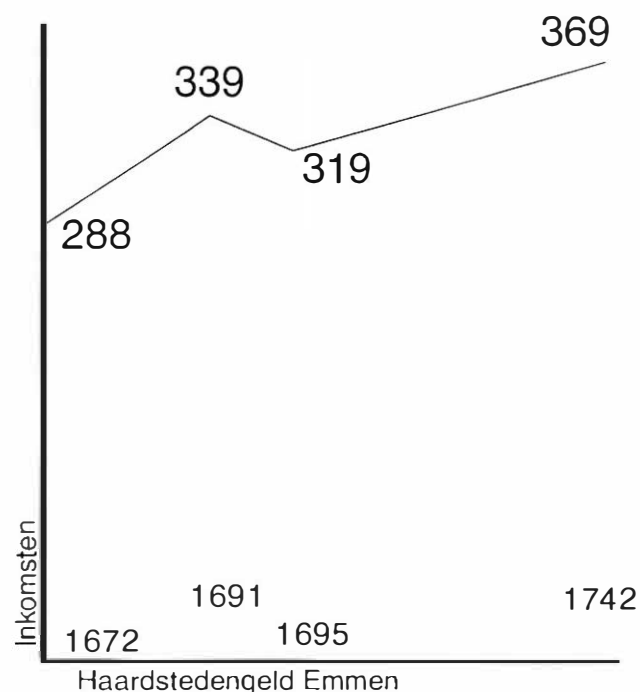
In de eerste Munsterse oorlog trok in 1666 vanuit Meppen een leger naar Emmen.

In de tweede Munsterse oorlog zal Bommen Berend in 1672 met zijn leger van Coevorden naar Groningen door of langs Emmen zijn getrokken, zowel op de heen- als op de terugweg. Zijn leger zal zeer waarschijnlijk grotendeels van de heirweg, die over de Hondsrug liep, gebruik hebben gemaakt.

Mijndert van der Thijnen zal door Emmen op zijn weg van Coevorden naar Groningen zijn gekomen om de Groningse commandant Rabenhaupt te bewegen de vesting Coevorden te bevrijden. En in de winter van het jaar 1672 passeerde kolonel Van Eijbergen met zijn leger vanuit Groningen het besneeuwde Emmen opweg naar Coevorden.

Economische gevolgen van de Munsterse oorlogen.

Na de twee Munsterse oorlogen kunnen we een opleving zien van de economie, ook Emmen laat een opleving zien. De opbrengsten

van de belasting in de vorm van de haardstedengelden is in Emmen na de beide oorlogen gestegen. Bij het haardstedengeld is te zien of men een heel of een half bedrijf en erf had, er werd gekeken naar de bedrijfsgrootte. Het bezit van paarden gaf die grootte aan. Aan de hand daarvan kwam er een totaalbedrag binnen (nt.8). Voor het jaar 1672 (april van dat jaar) kwam 288 gld. aan belastinggeld binnen. Het betrof het totaal van Emmen, Westenesch, Noord-Barge, Zuid-Barge en Weerdinge. In 1691, 17 jaar na de vrede van 1674, waren de inkomsten gestegen tot 339 gld. (stijging van bijna 20 %). Toch zijn die inkomsten later toch weer gedaald, in 1695 was het totaal slechts 319 gld. Pas bij de volgende bepaling van het haardstedengeld, in het jaar 1742, was er een flinke toename van de inkomsten, het bedrag was toen 369 gld.

Tenslotte.

De Munsterse plunderingen zullen ongetwijfeld ook voor Emmen hun tol hebben geëist.

Na het einde van de Munsterse oorlogen kwam er weer welvaart in het land. Ook voor Emmen brak er een tijd van rust aan. Na het jaar 1672 kunnen we in de haardstedenregisters van Emmen een toename aantreffen van de haardstedengelden. Met enige voorzichtigheid kunnen we wel stellen dat dit gegeven op een toenemende welvaart wijst.

H.D.J.Krikke

loos, het volk is redeloos en het land is redde-
loos (nt.5).

Op 1 juli van dat jaar heeft het leger van de bis-
schop Bommen Berend de vesting Coevorden
omsingeld; Bommen Berend had zijn hoofd-
kwartier in het "Huys ter Scheer". Na 10 dagen,
op 11 juli, moest de vesting Coevorden zich
overgeven. Overigens werd door de Coevorder
predikant ds Picardt de vesting Coevorder
beschreven als een van de allersterkste fortres-
sen.

Maar Bommen Berend zat niet stil, hij had zijn
zinnen gezet op heel noord-oost Nederland
gezet. Met zijn leger trok hij over de Hondsrug
naar de stad Groningen. De plaatsen die ze
onderweg tegenkwamen en waar het leger
doortrok kregen het zwaar te verduren. In
Dalen bijv. was de pastorie zodanig door de
Munstersen beschadigd en leeggeroofd, dat de
dominee en zijn vrouw naar Coevorden
moesten uitwijken, terwijl hun kinderen reeds
naar het toen nog veilige Groningen waren ver-
trokken (nt.6).

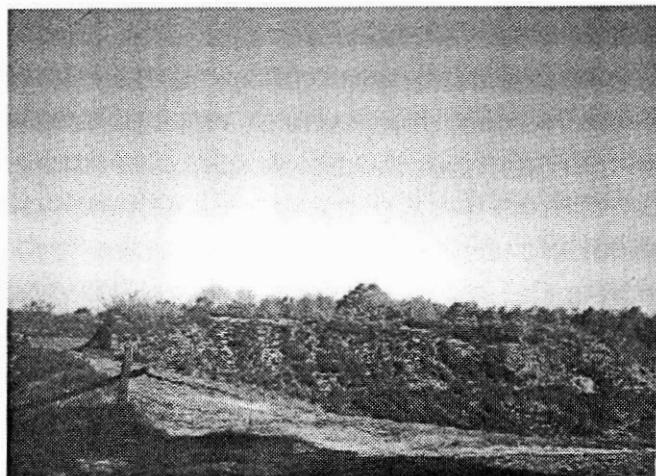
De Munstersen zijn verder getrokken naar het
noorden. Op 18 juli was het Munsterse leger bij
de vesting Bourtange. Men heeft de vesting
gepasseerd om verder te trekken, men was op
weg naar Groningen. Op 19 juli zijn ze bij
Groningen gekomen.

De stad Groningen was echter intussen door
Luitenant-Generaal Karel Rabenhaupt, baron
van Sucha, in de verdediging gebracht; de stad
wilde zich niet overgeven. Van 24 juli tot 28
augustus heeft het beleg van Groningen
geduurd, op 28 augustus heeft het Munsterse
leger onverrichter zake het beleg van de stad
moeten opheffen. Nog altijd viert men op 28
augustus het Gronings ontzet. Het Munsterse
leger heeft zich terug getrokken naar
Coevorden. Zowel bij de opmars naar het noor-
den, als de terugtocht passeerde het leger de
plaats Emmen. En net als andere plaatsen zal

Emmen last hebben gehad van plunderingen
van het doortrekkende Munsterse leger.

In het eind van het jaar 1672 trok een uit 1400
man bestaand leger onder leiding van kolonel
Van Eijbergen van Groningen naar Coevorden.
Op 27 december was het Staatse leger uit
Groningen vertrokken, de eerste dag was men
tot Gieten gekomen, de volgende dag was men
door de zware sneeuwval slechts tot net voorbij
Odoorn gekomen, op 29 december kwam het
leger door Emmen tot aan het plaatsje Erm. De
vesting Coevorden is op 30 december 1672
door de Staatse troepen onder bevel van de
genoemde kolonel Van Eijbergen heroverd. De
herovering van Coevorden is toen gelukt mede
door Mijndert van der Thijnen, overigens
ondanks verraad door twee dragonders. Het
Staatse leger had als herkenning een klein
bosje dubbelgevouwen stroo aan het hoofddes-
sel, het wachtwoord was 'Hollandia'.
Belangrijke informatie was verkregen door de
Coevorder schoolmeester Mijndert van der
Thijnen (nt.7).

Mijndert van der Thijnen is later, na 1674, tot
burgemeester van Coevorden benoemd. Karel
Rabenhaupt werd tot drost van Drenthe en
Coevorden benoemd, hij overleed in 1675 en
in de kerk van Coevorden begraven.

*De Emmerschans ca. 1800 "Deze nieuwe schans vervangt
de oude uit ca. 1590"*

Legers gaan langs- en door Emmen.

In de eerste Munsterse oorlog trok in 1666 vanuit Meppen een leger naar Emmen.

In de tweede Munsterse oorlog zal Bommen Berend in 1672 met zijn leger van Coevorden naar Groningen door of langs Emmen zijn getrokken, zowel op de heen- als op de terugweg. Zijn leger zal zeer waarschijnlijk grotendeels van de heirweg, die over de Hondsrug liep, gebruik hebben gemaakt.

Mijndert van der Thijnen zal door Emmen op zijn weg van Coevorden naar Groningen zijn gekomen om de Groningse commandant Rabenhaupt te bewegen de vesting Coevorden te bevrijden. En in de winter van het jaar 1672 passeerde kolonel Van Eijbergen met zijn leger vanuit Groningen het besneeuwde Emmen opweg naar Coevorden.

Economische gevolgen van de Munsterse oorlogen.

Na de twee Munsterse oorlogen kunnen we een opleving zien van de economie, ook Emmen laat een opleving zien. De opbrengsten

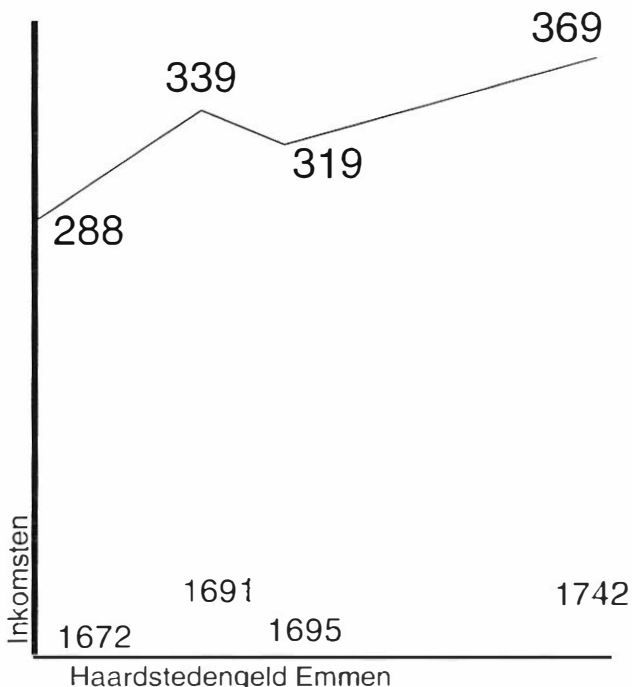
van de belasting in de vorm van de haardstedengelden is in Emmen na de beide oorlogen gestegen. Bij het haardstedengeld is te zien of men een heel of een half bedrijf en erf had, er werd gekeken naar de bedrijfsgrootte. Het bezit van paarden gaf die grootte aan. Aan de hand daarvan kwam er een totaalbedrag binnen (nt.8). Voor het jaar 1672 (april van dat jaar) kwam 288 gld. aan belastinggeld binnen. Het betrof het totaal van Emmen, Westenesch, Noord-Barge, Zuid-Barge en Weerdinge. In 1691, 17 jaar na de vrede van 1674, waren de inkomsten gestegen tot 339 gld. (stijging van bijna 20 %). Toch zijn die inkomsten later toch weer gedaald, in 1695 was het totaal slechts 319 gld. Pas bij de volgende bepaling van het haardstedengeld, in het jaar 1742, was er een flinke toename van de inkomsten, het bedrag was toen 369 gld.

Tenslotte.

De Munsterse plunderingen zullen ongetwijfeld ook voor Emmen hun tol hebben geëist.

Na het einde van de Munsterse oorlogen kwam er weer welvaart in het land. Ook voor Emmen brak er een tijd van rust aan. Na het jaar 1672 kunnen we in de haardstedenregisters van Emmen een toename aantreffen van de haardstedengelden. Met enige voorzichtigheid kunnen we wel stellen dat dit gegeven op een toenemende welvaart wijst.

H.D.J.Krikke

NOTEN.

1. A.W.Moerbecke; Westfalen und Europa, blz 312. Zie ook H.T.Buiskool, Zuidoost-Drente, dl III, blz 15 - 16.
2. H.T.Buiskool; Zuidoost-Drente, dl III, blz 15 - 16.
3. Eveneens in diezelfde tijd, januari 1666, hebben de Munstersen de vesting Nieuweschans, het "huis Wedde" en het Klooster Ter Apel, die ze daarvoor veroverd hadden, verlaten om zich weer terug te trekken in Westfalen.
4. Merkwaardig is dat in het boek "Geschiedenis van Emmen en Zuidoost Drenthe", uitg.Boom Meppel/Amsterdam 1989, het rampjaar 1672 niet besproken is, terwijl in dat jaar er een aantal legers langs danwel door Emmen zijn getrokken.
H.T.Buiskool, conservator van de oudheidkamer De Hondsrug in 1956, heeft er aandacht aan besteed in de serie 'Zuidoost-Drente dl. III, De zanddorpen'.
5. G.J.I.Kokhuis; De geschiedenis van Salland, blz 95 - 96.
6. H.D.Minderhoud; De Kerk van Dalen, blz 32.
7. H.D.Minderhoud; Coevorden Stadt en Heerlickheyt, blz 70 - 82.
8. RAD, Haardstedenregisters Emmen, blz 1551 ev.

BRONNEN EN LITERATUUR

- H.T.Buiskool; Zuidoost-Drente, op weg naar een nieuwe toekomst; deel III De zanddorpen. Assen 1956.
- Groningen Constant, red. A.Westers. Groningen 1972.
- H.D.Minderhoud; Coevorden Stadt en Heerlickheyt. Coevorden 1977.
- H.D.Minderhoud; De Kerk van Dalen. Dalen 1995.

- G.J.I.Kokhuis; De geschiedenis van Salland. Oldenzaal 1992.
- Treant, 11e jrgng nr 2. NGV Drenthe 2000.
- A.W.Moerbecke; Westfalen und Europa im 17e Jahrhundert, Die Chronik des Adolff Wilhelm Moerbecke zu Stevening, 1633 - 1672. Munster 2000.
- Haardstedenrgisters Emmen, 1672, 1691, 1695 en 1742; in RAD, Drents-Archief Assen.

DE WEBSITE HISTORISCH EMMEN

Het zal niet vaak gebeuren dat een nieuw lid van de Historische Vereniging Zuid Oost Drenthe zich in De Kroniek zal voorstellen. Het leek mij echter een aardige gedachte u deelgenoot te maken van de manier waarop ik met de historie van ons eeuwenoude dorp omga.

Mijn naam is Johan Withaar, 45 jaar en geboren en getogen in de eerste grote, naoorlogse wijk Emmermeer aan de Mr.J.Panstraat. Mijn ouders, oorspronkelijk van Friese afkomst, hebben zo'n 50 jaar in het oude vrijstaande "boardhouten" huis, zonder enige vorm van de heden ten dage zo gewone luxe, gewoond. Vader, nu 87 jaar, kwam na de oorlog in dienst bij de oude Ten Kate waar hij de grote ontwikkeling van de Emmer Courant heeft meegemaakt. Pas sinds kort staat het huis leeg en wacht op de vooruitgang.....

Zo'n anderhalf jaar geleden bracht een buurman mij op de gedachte een website te beginnen over de historie van Emmen. Na heel internet van voor tot achter te hebben afgezocht kwam ik tot de conclusie dat nog niemand op diezelfde gedachte was gekomen. Ook navraag bij Gerrie van der Veen leverde niets op.

Als volslagen leek ben ik toen "in het diepe

gesprongen", mij toen nog totaal niet realiserende wat ik me op de hals had gehaald. Mijn kennis van de historie van Emmen was gering en ik was dan ook zeer dankbaar dat Gerrie van der Veen toestemming gaf tot publicatie van de honderden artikelen die hij in de loop der jaren had geschreven onder de, u ongetwijfeld bekende, namen als "Speuren", "Speuren in het verleden" en tegenwoordig "Vrogger". Historisch Emmen was geboren. Het amateurisme straalde er eerst nog vanaf maar het bleek dat de bezoekers van de website uitsluitend en uiterst positief reageerden. Na een jaar van aftasten besloot ik ermee door te gaan. Maar wel anders en vooral beter en meer verantwoord. Al mijn vrije tijd stopte ik in het verbeteren van de website, het lezen van oude geschriften, publicaties, historische boeken, het bezoeken van informatiebronnen en het beantwoorden van e-mail. Want de bezoekers reageerden! Volop leverden ze informatie en foto's aan. Soms bij honderden tegelijk. Naast mijn normale baan als hoofd tekenkamer bij Ergon bv in Assen, had ik er 's avonds nog een volledige taak bij om de historie van Emmen maar zo goed mogelijk op internet te krijgen. In het weekend werd het vaak 3 tot 4 uur 's nachts voordat ik het bed opzocht.

Vanwege de uitsluitend positieve reacties besloot ik te investeren en een domeinnaam te registreren. Dat werd, uiteraard, "Historisch Emmen" met een duidelijke knipoog naar Zuid Oost Drenthe. Het bleek een schot in de roos. Historisch Emmen was voor de bezoeker opeens makkelijker te vinden waardoor het aantal bezoekers toenam. Vanuit de meest onverwachte hoeken kwamen reacties. En niet alleen uit Nederland. Bezoekers uit 38 verschillende landen hebben reeds kennis gemaakt met "Historisch Emmen". De gemeente Emmen, met dank aan de afdeling communica-

tie en het gemeentearchief, stonden positief ten opzichte van dit initiatief, en waardeerden dat met een "hyperlink" vanaf de website van de gemeente Emmen. Ook de bibliotheek in Emmen, met name Gerrie van der Veen, is veel dank verschuldigd in het aanreiken van informatie.

Uit reacties van bezoekers is gebleken dat bijvoorbeeld onderwijzers de informatie gebruiken voor onderricht. Voor scholieren is internet een geweldig medium om in korte tijd informatie te vergaren voor een verslag, spreekbeurt of scriptie. Aardige bijkomstigheid is dat ze zo, op een voor hen aardige en moderne manier, geconfronteerd worden met de geschiedenis van hun streek die anders wellicht aan hen voorbij was gegaan. Geëmigreerde streekgenoten laten weten zeer blij verrast te zijn en halen hun hart op. En wat dacht u van kleinkinderen die de naam van hun opa of opa opeens op internet tegenkomen?

De website geeft o.a. informatie over Emmen en Zuid Oost Drenthe in de prehistorie, de Middeleeuwen en de bisschoppelijke tijd. Natuurlijk komt ook de vervening van Zuid Oost Drenthe aan bod, evenals de zwarte oorlogsjaren en de snelle ontwikkeling van Emmen erna. De schouten, schultes, keuters, eigenerfden en naobers worden niet vergeten. En wat dacht u van de historie van het onderwijs, de infrastructuur, het ontstaan van plaatsen rond Emmen, de ontwikkeling van de woonwijken. En daar blijft het niet bij. Vele foto's uit het verleden passeren de revue.

Omdat de kar te zwaar werd om alleen te trekken, is contact gelegd met interessante bedrijven en instellingen om hen om medewerking te vragen. Zo zijn er contacten ontstaan met vele particulieren (dank aan o.a. Sis Hoek, Henk

Reinders, Be Emmen, Frits Rosenbaum en al die anderen), winkeliers, politie, brandweer, Wooncom, het Noorder dierenpark, Staatsbosbeheer, de Emmer Courant enzovoorts die daadwerkelijk informatie hebben aangereikt of daarmee bezig zijn.

Omdat de website en de Historische Vereniging Zuid Oost Drenthe gemeenschappelijk het uitdragen van de historie van ons mooie dorp als doel hebben besloot ik lid te worden. De vereniging kon op deze manier profiteren van het nieuwe medium; de website van de zeer uitgebreide kennis van de leden om het niveau van de website omhoog te krikken.

Uit overleg met Peter Kraan bleek alras dat voor verdere samenwerking bronvermelding op de website gewenst was en juridisch gezien zelfs noodzakelijk. Deze gang is ondertussen gemaakt. Op verzoek van Historisch Emmen hebben de gemeente Emmen, de Drentse Courant, diverse schrijvers en uitgevers van boeken ondertussen toestemming verleend tot het mogen publiceren van de door hen uitgegeven historische documenten en artikelen.

Ook journalisten hebben Historisch Emmen ontdekt. Meerdere malen is er al in regionale week- en dagbladen over Historisch Emmen geschreven. De volgende stap zal zijn om reclameposters op scholen te verspreiden zodat de naamsbekendheid vergroot zal worden.

Ook digitale samenwerking met andere historische verenigingen wordt niet uitgesloten geacht. De gedachte "met elkaar en niet tegen elkaar" ligt hieraan ten grondslag. Zo zou er een historisch bolwerk Zuid Oost Drenthe op internet kunnen ontstaan. De surfende bezoeker hoeft slechts het adres (in internet termen

URL) <http://www.historisch-emmen.nl> te kennen. Voor specialistische en of streek/plaatsgebonden informatie wordt simpel doorverwezen naar andere actieve verenigingen in Zuid Oost Drenthe. Eindeloos zoeken naar onvindbare of zelfs niet eens bestaande websites is hiermee voorbij. Voordelen voor een ieder dus.

De grote kracht van internet is het oneindige. Alles is mogelijk, voor iedereen, en overal. De jeugd heeft de toekomst. De niet computerende leden onder ons kunnen echter heel erg veel voor de website betekenen. Een aantal leden heeft al hulp toegezegd, maar ik wil hierbij toch nog graag aan een ieder persoonlijk een oproep doen om eens contact met mij op te nemen om te bezien op welke wijze uw kennis op de website gebruikt kan worden, welke zodoende voor het nageslacht bewaard zal blijven. Want, met alle respect, met het uitsterven van de op leeftijd zijnde generatie die ons mooie oude historische Emmen en de toenmalige bewoners nog kennen, sterven ook de prachtige verhalen, de kennis en de anekdotes uit. Het is me al meermalen gebleken dat met het verdwijnen van een generatie ook de oude schoenendoos met de vervlogen beelden verdwijnen. En, wees eens eerlijk; wat is er nu mooier dan het verhaal te kennen van de mensen uit de tijd van die eeuwenoude zwart wit foto's? Helpt u mee? Telefoon: 0591-628623

(Hoewel in een historisch tijdschrift niet toepasselijk toch maar een verklaring der termen toegevoegd)

(Deze hoeft wat mij betreft niet gepubliceerd te worden)

Internet: een netwerk van miljoenen computers, verspreid over de hele wereld, die allen met elkaar verbonden zijn en zodoende een

oneindig grote kennisbron of encyclopedie vormen.

Website: Een Engelse term voor een (samenstel van) pagina('s) die iemand kan benaderen (lezen) om willekeurige gewenste informatie te verkrijgen. Dit kan echt alles zijn. Men kan bijna geen onderwerp zo raar of vreemd bedenken of men vindt het op internet.

URL: Het internetadres van een website. Net zoals de postbode aan een adres herkent waar de post heen moet zo herkent een computer waar u als gebruiker informatie wil halen. Net als bij straatnamen, huisnummers en postcodes, zit er ook in een internetadres een bepaalde structuur.

Searchengine: Een zoekmachine. Omdat niemand al die miljoenen adressen kan onthouden die soms ook nog eens dagelijks wijzigen, hebben slimmeriken zoekmachines ontworpen waar men op willekeurig in te geven woorden naar de juiste website kan zoeken.

Domein: In de normale wereld is het heel normaal dat men kan aantonen eigenaar te zijn van een huis of een auto. Op internet kan men het adres van de website registreren zodat niemand anders dat adres meer kan gebruiken. Want helaas is een computer niet in staat om te begrijpen welke website u wilt bezoeken als er twee gelijke namen zouden bestaan. (Wat is het heerlijk om nog mens te zijn!)

E-mail: Elektronische post. Het meest populaire onderdeel op internet. Binnen enkele seconden is met de computer uw briefje aan de andere kant van oceaan aangekomen. En ook weer binnen seconden kunt u antwoord terug hebben. En met uw elektronisch briefje kunt u ook nog eens digitale tekeningen, plaatjes, foto's van uw (klein)kinderen of wat dan ook meesturen.

NIEUW VERSCHENEN BOEKEN

Onlangs verscheen van de hand van ons bestuurslid Gerard Kolker de publicatie 'Parenteel Bladder', genealogisch onderzoek naar het geslacht Bladder. De familie Bladder is van oorsprong een Duits-Zwitsers militair geslacht, dat na de slag bij Waterloo in 1815 haar sporen verder in het Nederlandse hoogveen heeft getrokken. Niet alleen verspreidde het nageslacht van de Nederlandse stamvader Jan Platter en diens echtgenote, de Brusselse Josephine Nathali Martha de Quatoï zich over alle veenkoloniale gebieden van Z.O. Drenthe, N.O. Overijsselse en de Brabants-Limburgse veengebieden, zij wisten daar ook letterlijk naam te maken. Verschillende waternamen herinneren in die gebieden namelijk nog aan hun aanwezigheid. Zo kent in Z.O.Drenthe bijna iedereen de Bladderswijk bij Oranjedorp, vernoemd naar de veenopzichter Frederik Bladder. Een andere Bladder verbond op zijn beurt weer zijn naam aan het zgn Bladdersvaartje in de Noordbrabantse gemeente Deurne. Maar ook te Dedemsvaart kennen we de zogeheten Bladwijk. Kortom, een veenkoloniale familie die van zich liet horen. Ze bestond vooral uit veenarbeiders, onderbazen dan wel kleine bazen in het veen. In het boek kan men over hun wel en wee lezen, maar ook de buitenlandse herkomst is daarbij niet vergeten. Aan het slot vindt men een uitgebreide stamboom van nakomelingen van genoemde Jan Blatter en een personenregister. Het is een familiegeschiedenis met een romantische achtergrond, die is ontstaan achter de opgetrokken kruitdampen van die andere waternaam Waterloo. Het boek is voor fl 25,- verkrijgbaar bij de auteur G.H.J.Kolker, Havenstr. 87 te 7887 BM Erica.

W.V.

Dat het bestuur ook op publicitair terrein bijzonder actief is, mag weer eens blijken uit het eveneens laatstelijk verschenen boek 'Amsterdam, Nieuw Amsterdam, New York, samenhangen en verbanden' van Wim Visscher.

Dit boek bevat een wel heel bijzondere veenkoloniale geschiedenis. De auteur heeft daarin het internationale proces beschreven, waaruit uiteindelijk de Z.O. Drentse veenkolonies Nieuw Amsterdam, Amsterdamsche Veld en Weiteveen ontstonden. Uit allerlei binnen- en buitenlandse archieven heeft hij tal van tot dusver onbekende feiten bijeengebracht. Deze werpen een geheel nieuw licht op de ontwikkeling van het beschreven gebied. Uitgelegd wordt dat het mislukken van een grootscheeps internationaal project in de beginjaren, rond 1852, toch een positief gevolg heeft gehad. Hierdoor werd namelijk de aandacht en belangstelling van heel Nederland en zelfs die van ver buiten de landsgrenzen op het Z.O. Drentse veengebied gericht. Hier ligt dan ook de oorsprong van het toentertijd tot de verbeelding sprekende 'Nederlands of Drents Californië'. Haar internationaal georiënteerde karakter maakte dat Z.O. Drenthe een uniek plaats ging innemen onder de Nederlandse veenkoloniën.

De vijf Amsterdamse stichters van Nieuw Amsterdam en het Amsterdamsche veld waren in die tijd ook actief als projectontwikkelaars in het Amerikaanse New York, oorspronkelijk Nieuw Amsterdam geheten. Voorouders van een hunner stonden eveneens aan de wieg van de rond 1770 gestichte stad Nieuw Amsterdam aan de Rio de Berbice in Zuid Amerika. Aan de naam van deze later weer door hen aan de Britten afgestane stad ontleenden ze enkele decennia later de naam Nieuw Amsterdam voor hun nieuwe veenkolonie in Z.O. Drenthe.

In dit boek ontmoeten de geschiedenissen van de genoemde Z.O.Drentse veenkoloniën en die van de voormalige koloniën in de west (Noord-

en Zuidamerika) elkaar. De historie van dit Z.O. Drentse veengebied krijgt hierdoor meer dimensies.

Het boek is uitgegeven bij H & K Uitgevers te Gouda en voor fl 29,90 ook bij de auteur, Zijtak 7, Nieuw Amsterdam, verkrijgbaar. M.N.

IN MEMORIAM I. ANDERS

Het bericht van het overlijden van I.Anders Een van de meest waardevolste en ijverigste medewerkers heeft ons zeer geschokt.

Anders laat een lege plek na, die zeer moeilijk op te vullen zal zijn.

Iemand Anders heeft jaren lang veel meer voor ons gedaan dan men van een normaal mens kan en mag verwachten. Als er iets gedaan

moest worden, of wanneer er hulp nodig was, hoe dikwijls hoorde men dan niet eenstemmig: Laat iemand Anders het maar doen.

En, vroeg men iemand een bepaalde taak op zich

te nemen. dan was het antwoord vaak:

Dat kan iemand Anders veel beter dan ik, of daar heeft iemand Anders veel veel meer tijd voor of zelfs:

dar heeft iemand Anders meer verstand van.

Iemand Anders was een heel bijzonder mens, een wonder mens!

Maar een persoon kan niet alles doen en men verwacht teveel, teveel van iemand Anders.

Helaas nu hij er niet meer is, zullen wij alles zelf moeten doen, allemaal samen!

Op iemand Anders kunnen wij helaas niet meer rekenen.

Joop Wevers

PROGRAMMA NAJAAR 2001

Voor dit najaar zijn twee activiteiten gepland.

Maandag 01 oktober 2001

Ons verenigingslid mevrouw Sis Hoek-Beugeling

100 jaar culturele activiteiten en ontwikkeling in Emmen

Deze lezing, met dia's, geeft een boeiend beeld van de culturele activiteiten en ontwikkeling in Emmen in de periode van voor de Tweede Wereldoorlog en de jaren daarna.

Dinsdag 13 november 2001

De heer j. Tigelaar uit Erica

Over molens

Hierbij vertelt hij over de diverse soorten molens die er zijn/waren en wat er in gedaan werd. Eén en ander zal hij verduidelijken met dia's. Tevens zal hij aandacht besteden aan molens in Drenthe en Emmen.

Beide bijeenkomsten beginnen om 20.00 uur en worden gehouden in "De Marke", Statenweg 107 te Angelslo, Emmen.

Ze zijn , toegankelijk voor niet leden. Deze dienen per avond fl. 5,- te betalen.

